

ПРИЗНАКЪТ „СЛЕД УПОТРЕБА НА НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА ИЛИ ТЕХНИ АНАЛОЗИ“ ПО ЧЛ. 343Б, АЛ. 3 НК

Силвия Петкова¹

Резюме: Изследването се съсредоточава върху правнотеоретичните и практически проблеми, които произтичат от формулировката на основния обективен признак по чл. 343б, ал. 3 от Наказателния кодекс на Република България „след употреба на наркотични вещества или техни аналози“. Застъпва се тезата, че управлението на моторно превозно средство при формалното наличие на този признак невинаги съставлява деяние с висока степен на обществена опасност. Тази теза се основава на аргумента, че обществената опасност се създава при управлението на моторно превозно средство от водач, който не е в състояние правилно и безопасно да упражнява тази дейност вследствие на употреба на наркотични вещества или техни аналози. В тази връзка се разглеж-

да съдържанието на понятията „след употреба“ на наркотични вещества или техни аналози и „под въздействието“ на такива вещества, като се прави разграничение между тях въз основа на науката „токсикология“ като източник на необходимите специални знания. Разглеждат се редица хипотези, при които може да се обсъди приложението на чл. 9, ал. 2 НК за малозначителност или явна незначителност на управление на моторно превозно средство след употреба на наркотични вещества или техни аналози.

Ключови думи: безопасност на транспорта, въздействие на наркотични вещества или техни аналози, престъпления по транспорта, употреба на наркотични вещества или техни аналози, управление на моторно превозно средство

I. Постановка на проблема

В периода от началото на 2023 г. до юли 2023 г. официалната статистика на Министерството на вътрешните работи² сочи, че на територията на Република България са настъпили общо 3742 пътнотранспортни произшествия (ПТП). Загиналите са 281 души, а 4951 са ранени.

Безспорно е, че в преобладаващата част от случаите ПТП се извършват при управление на моторно превозно средство (МПС).

¹ Докторант по наказателно право в катедра „Наказателноправни науки“, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, управляващ съдружник в еднолично адвокатско дружество „Силвия Петкова“, ел. поща: sylvia@petkovalegal.com.

² Статистиката е достъпна на електронен адрес: <https://shorturl.at/rBN27>.

Причините за възникване на ПТП са комплексни и зависят от множество фактори, сред които са пътните условия, в т.ч. качеството на пътя и пътната маркировка, изправността на МПС, както и уменията на водача и способността му правилно, адекватно и своевременно да възприема и преценява заобикалящата го среда.

От статистическите данни, публикувани от Националния статистически институт, разглеждащи причините за възникване на ПТП на територията на Република България за 2021 г.³, става ясно, че от 5945 ПТП, възникнали по вина на водача, в 73 от случаите се отчита употреба на алкохол или други упойващи вещества.

Управлението на МПС е правно регламентирана дейност и това не е случайно хрумване. На първо място, за нейното осъществяване безспорно са необходими специални знания за самото ѝ осъществяване. На второ място, в хода на изпълнението ѝ водачът следва да съобразява и обстоятелства, които се намират извън контрола му – метеорологични условия, качество на пътната настилка и пътната маркировка, поведение на останалите участници в движението по пътищата и др. Поради това дейността по управление на МПС следва да се определи и като източник на повишена опасност за живота или здравето както на самия водач, така и на всички други участници в движението. Това е така, както когато се осъществява от неспособен водач, така и когато водачът е способен, но не е спазил правилата за тази дейност.

Поради тази характеристика на управлението на МПС, за неговото правилно и безопасно осъществяване по необходимост се изисква наличието на нормално функциониращи съзнание и реакции на лицето, което го упражнява.

В случаите, в които едно лице умишлено предприема управление на МПС при условията на променено съзнание след прием на наркотични вещества или техни аналози, то следва да понесе съответна юридическа отговорност. Това е така, доколкото при тези условия в много по-висока степен се застрашават животът, здравето и имуществото на останалите участници в движението.

1. Законодателни подходи в българската правна уредба

През 1973 г. българският законодател въздига в правонарушение управлението на МПС *под въздействието на упойващи вещества*. Правната уредба се съдържа в Закона за движението по пътищата (ЗДВП (отм.))⁴, а деянието е уредено като административно нарушение.

Съгласно първоначалната редакция на чл. 33, т. 2, предл. второ ЗДВП (отм.) „на водач на пътно превозно средство се забранява да управлява превозно средство след употреба на [...] друго силно упойващо вещество, преди да е преминало действието му, но не по-рано от осем часа от употребата му“. За нарушаване на забраната се предвижда ангажиране на административнонаказателна отговорност чрез налагане на глоба от 20 до 300 лв. и лишаване от право на водача да управлява МПС за срок до две години (чл. 44, ал. 1 ЗДВП (отм.)).

През 1994 г. чл. 33 ЗДВП (отм.) се изменя, като на водачите се забранява да управляват МПС под въздействието на „друго упойващо вещество“⁵. Едновременно с това наказание-

³ Статистиката е достъпна на адрес: https://nsi.bg/sites/default/files/files/publications/ptp_2021.pdf.

⁴ Закон за движението по пътищата (ЗДВП), обн., ДВ, бр. 53 от 6.07.1973 г., в сила от 1.01.1974, отм., ДВ, бр. 20 от 5.03.1999 г., в сила от 1.09.1999 г.

⁵ Чл. 33. На водача на пътно превозно средство се забранява:

[...]

2. да управлява превозно средство след употреба на алкохол с концентрация на алкохол в кръвта над 0,5 на хиляда или, когато се намира под въздействието на друго упойващо вещество“ (Закон за изменение и допълнение на ЗДВП, обн., ДВ, бр. 21 от 1994 г.)

то е значително завишено, като в разпоредбата на чл. 44, ал. 4 ЗДвП (отм.) се предвижда ангажиране на административнонаказателна отговорност чрез налагане на глоба в размер от 1000 до 2000 лв. и лишаване от право на водача да управлява МПС за срок от шест месеца до две години. С ал. 5 от същата разпоредба се уреждат правилата за определяне на размера на наказанието, като се посочва, че следва да се вземе предвид отражението на упойващото вещество върху годността на водача да управлява МПС.

Така посочената забрана действа до приемането на действащия ЗДвП⁶, който в нито един момент не предвижда санкция за нарушения, отразяващи връзката между управлението на МПС и наркотичните вещества. Нещо повече, детайлният анализ на неговото съдържание дава основание за извода, че законодателят „се лута“ в търсене на правилния подход за развиване на уредбата.

В първоначалната редакция на чл. 5 ЗДвП не съществува забрана за управление на МПС нито под въздействието на упойващи вещества, нито след тяхната употреба. Последната се отчита от българския законодател през 2000 г. чрез изменение в Наказателния кодекс (НК)⁷ в две насоки. Управлението на МПС след употреба на наркотични вещества или техни аналози се въздига в самостоятелно престъпление, уредено в разпоредбата на чл. 343б, ал. 3 НК. Едновременно с това употребата на наркотични вещества или техните аналози се урежда и като квалифициращо обстоятелство (чл. 343, ал. 3, предл. второ НК) за съществуващо същинско пътнотранспортно престъпление по непредпазливост (чл. 343 НК).

В същото време през 2002 г.⁸ забрана за управление на МПС под въздействието на упойващи вещества се въвежда с изменение в чл. 5, ал. 2, т. 3 ЗДвП. В различните редакции на посочената разпоредба на ЗДвП до 2017 г. този подход не се променя. Единствено последователно се въвежда понятието „наркотици“⁹ наред с „упойващи вещества“, а впоследствие те се заменят с формулировката „наркотични вещества или техни аналози“¹⁰.

През 2017 г.¹¹ правната уредба в ЗДвП и НК се уеднаквява като в чл. 5, ал. 3, т. 2 ЗДвП се забранява на водачите да управляват МПС „след употреба на наркотични вещества или техни аналози“.

Настоящото изследване е насочено към това да се представи теоретичната и практическа проблематика, произлизаща именно от законодателната формулировка „след употреба на наркотични вещества или техни аналози“, използвана в разпоредбата на чл. 343б, ал. 3 НК.

2. Съдържание на формулировките „употреба на наркотични вещества или техни аналози“ и „въздействие на наркотични вещества или техни аналози“

Понятието „употреба“ е различно по съдържание от понятието „въздействие“. „Употреба“ е „използване на нещо за някаква цел“¹². „Въздействие“ е „действие върху някого или върху нещо, което довежда до някакъв резултат или някаква промяна; влияние“¹³.

⁶ ЗДвП, обн., ДВ, бр. 20 от 5.03.1999 г., в сила от 1.09.1999 г., последно изм. и доп., ДВ., бр. 84 от 6.10.2023 г.

⁷ Закон за изменение и допълнение на НК, обн., ДВ, бр. 21 от 7.03.2000 г., в сила от 11.03.2000 г.

⁸ Закон за изменение и допълнение на ЗДвП, обн., ДВ, бр. 43 от 26.04.2002 г., в сила от 30.04.2002 г.

⁹ Закон за изменение и допълнение на ЗДвП, обн., ДВ, бр. 54 от 16.07.2010 г., в сила от 20.07.2010 г.

¹⁰ Закон за изменение и допълнение на ЗДвП, обн., ДВ, бр. 101 от 20.12.2016 г., в сила от 21.01.2017 г.

¹¹ Закон за изменение и допълнение на ЗДвП, обн., ДВ, бр. 101 от 20.12.2016 г., в сила от 21.01.2017 г.

¹² Речник на българския език. *Институт за български език, Българска академия на науките* [онлайн] [прегледан на 18.12.2023]. Достъпен на: <https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/употреба/>.

¹³ Речник на българския език. *Институт за български език, Българска академия на науките* [онлайн] [прегледан на 18.12.2023]. Достъпен на: <https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/въздействие/>.

Употребата на наркотични вещества¹⁴ или техни аналози¹⁵ засяга мозъчната дейност, като въздейства върху начина, по който невроните изпращат, получават и обработват сигнали¹⁶.

В различни токсикологични изследвания, обобщени в доклад, посветен на влиянието на наркотичните вещества върху способностите за управление на МПС¹⁷, се посочва, че реакциите на организма към наркотичните вещества и техните аналози се разграничават в две групи.

В първата група се включват т.нар. остри или преки реакции. Те възникват непосредствено след употребата на веществото и въздействат върху съзнанието на употребяващия в продължение на няколко часа след приемането им. Конкретният период от време на въздействие зависи от вида на наркотичното вещество, приетото количество, честотата на употреба, особеностите на метаболизма на употребяващия и много други¹⁸. Влиянието на тези реакции върху поведението на водача по време на управление на МПС варира в зависимост от класа на употребеното наркотично вещество.

При управление на МПС непосредствено след употреба на наркотични вещества или техни аналози от класа на депресантите на централната нервна система¹⁹ се наблюдава забавено време за реакция, отслабена способност за преценка на заобикалящата среда, намалено зрение и слух, намалена координация и неправилно формирано усещане за самоувереност и рисково поведение на пътя²⁰. Острите реакции, наблюдавани при управление на МПС след непосредствена употреба на стимуланти на централната нервна система²¹, са загуба на координация, сетивни смущения, загуба на ориентация, безпокойство, прекъсвания на вниманието, затруднения в правилния контрол на МПС, увеличаване на склонност-

¹⁴ Съгласно § 1, т. 11 от допълнителните разпоредби на Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите (ЗКНВП), обн. ДВ, бр. 30 от 2.04.1999 г., в сила от 3.10.1999 г., последно изм. ДВ, бр. 102 от 23.12.2022 г., „наркотично вещество“ означава всяко упойващо и психотропно вещество, включено в списъците по чл. 3, ал. 2, т. 1, 2 и 3. Наркотично вещество е и всяко друго природно и синтетично вещество, включено в списъците по чл. 3, ал. 2, т. 1, 2 и 3, което може да предизвика състояние на зависимост и има стимулиращо или депресивно въздействие върху централната нервна система, предизвиква халюцинации или нарушения на двигателната функция, мисловната дейност, поведението, възприятията и настроението, както и други вредни въздействия върху човешкия организъм“.

¹⁵ Съгласно § 1, т. 17 от допълнителните разпоредби на ЗКНВП, „аналог“ означава всяко вещество, което не е включено в списъците по чл. 3, ал. 2, но има сходен химически строеж с някое наркотично вещество и предизвиква аналогично действие върху човешкия организъм“.

¹⁶ В този смисъл: Drugs, Brains and Behaviour. The Science of Addiction (2020). *National Drug Institute* [online] [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://nida.nih.gov/publications/drugs-brains-behavior-science-addiction/drugs-brain>.

¹⁷ Marillier, M., A. Verstaete (2019). Driving Under the Influence of Drugs. *WIREs Forensic Science* [online], vol. 1, issue 3 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://doi.org/10.1002/wfs2.1326>.

¹⁸ По-подробно по този въпрос вж. Carruthers, SG. (1980). Duration of Drug Action. *Am Fam Physician* [online], 21(2), 119–126 [viewed 18.12.2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7352385/>, както и Klugman A, J. Gruzelier (2003). Chronic Cognitive Impairment in Users of ‘Ecstasy’ and Cannabis. *World Psychiatry* [online], 2(3), 184–190 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1525102/>.

¹⁹ Например алкохол, канабиноиди, бензодиазепини, хипнотични и седативни лекарствени средства, които не съдържат бензодиазепини, и героин.

²⁰ В този смисъл Marillier, M., A. Verstaete. Op. cit.

²¹ Например метаамфетамин, амфетамин, кокаин.

та към поемане на рискове, свръхувереност в собствените шофьорски умения, сънливост и внезапна умора при отшумяване на въздействието на веществото²².

При халюциногените²³ непосредствено след употреба се наблюдават визуални и слухови халюцинации, усещане за загуба на контрол или изключване от реалността, загуба на концентрация, повишена самоувереност на пътя, повишена склонност към поемане на рискове, намалена координация²⁴.

Във втората група реакции на организма към употребата на наркотични вещества или техни аналози се включват т.нар. хронични реакции²⁵. Конкретните им проявления се определят в зависимост от класа наркотични вещества или техни аналози.

Така, при вещества от класа на депресантите на централната нервна система, хроничните реакции, които се наблюдават и които оказват въздействие върху уменията за правилно и безопасно управление на МПС, са забавени рефлексии и способност за обработване на информация, както и значителна загуба на различни когнитивни функции²⁶. При несистемна употреба проявлението на хроничните реакции трае в рамките на няколко часа след отшумяването на острите реакции в зависимост от вида на конкретното вещество²⁷.

По отношение на веществата от класа на стимулантите на централната нервна система наблюдаваните хронични реакции са отслабване на когнитивните функции, както и повишаване на импулсивността и депресията²⁸. При несистемна употреба проявлението на хроничните реакции също трае в рамките на няколко часа след отшумяването на острите реакции²⁹.

Накрая, при веществата от класа на халюциногените хроничните реакции се появяват при системна употреба и се състоят във внезапни ретроспекции на халюциногенни изживявания и повторната им проява, без да е употребено наркотично вещество³⁰.

Отшумяването на острите и хроничните реакции от употребата на наркотични вещества или техни аналози, които оказват въздействие върху когнитивните функции на мозъка на употребяващия, се дължи на тяхното метаболизиране в организма. За разлика от алкохола, наркотичните вещества и техните аналози имат относително дълъг елиминационен полуживот³¹. Съответно – следи от конкретното вещество или от неговите специфични метаболити се откриват в кръвта и урината и след отшумяването на неговото въздействие.

Установяването на времето, необходимо за изчистване на организма от следите от наркотично вещество или негов аналог, е предмет на изследване от фармакологичната наука. Този период се определя в зависимост от вида на приетото вещество. Така например амфе-

²² В този смисъл Marillier, M., A. Verstaete. Op. cit.

²³ Например LSD.

²⁴ В този смисъл Marillier, M., A. Verstaete. Op. cit.

²⁵ Ibid.

²⁶ В този смисъл Marillier, M., A. Verstaete. Op. cit.

²⁷ В този смисъл British Psychological Society (2008). Drug Misuse: Psychological Interventions. *NICE Clinical Guidelines* [online], No. 51 [viewed 18.12.2023]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK53217/>.

²⁸ В този смисъл Marillier, M., A. Verstaete. Op. cit., 8.

²⁹ В този смисъл British Psychological Society...

³⁰ В този смисъл Marillier, M., A. Verstaete. Op. cit., 8.

³¹ Елиминационният полуживот е времето, което е необходимо за намаляване на концентрацията на дадено вещество до половината от началната му доза в организма. В този смисъл Andrade, C. (2022). The Practical Importance of Half-Life in Psychopharmacology. *J Clin Psychiatry* [online], 83(4) [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35900254/>.

таминът се изчиства от кръвта за период от 12 часа, а от урината – за период от 1 до 3 дни³², а метаамфетаминът – за период от 6 до 15 часа, а от урината – средно след 4 дни. Пикът на концентрацията на метаамфетамин се наблюдава от два до четири часа след употреба³³. Тетрахидроканабинолът се изчиства от кръвта за период от 1 до 3 дни при нечеста употреба и от 5 до 13 дни при честа употреба, а от урината – за период от 7 до 30 дни³⁴. Периодът на изчистване на бензодиазепините от организма пък варира в зависимост от вида на употребено вещество. Така, краткодействащите бензодиазепини се изчистват от организма за период от 5 до 60 часа; средно дълго действащите бензодиазепини – за период от 60 часа до 8 дни, а бензодиазепините с продължително действие – за период от 8 до 52 дни³⁵.

В обобщение, непосредствената употреба на наркотични вещества или техни аналози в множеството от случаите води до възникването на специфичните за конкретното вещество остри и хронични реакции, които оказват отрицателно въздействие върху способността на употребяващия правилно и безопасно да управлява МПС. Едновременно с това следи от наркотично вещество или негов аналог могат да се открият в организма в период от няколко часа до няколко дни след отшумяването на тези реакции, т.е. след отпадането на посоченото отрицателно въздействие.

Ето защо при преценката за наличието на повишена опасност от възникване на ПТП в контекста на управлението на МПС и консумацията на наркотични вещества или техни аналози, понятието „въздействие“ следва да се отграничи от термина „употреба“. Критерият за това разграничение се извежда въз основа на токсикологичните изследвания, които дават необходимите специални знания и отразява периода, който е изминал между приема на наркотичното вещество или неговия аналог и предприемането на управление на МПС.

Така се стига до извода, от една страна, че „въздействие“ е налице, когато острите и хронични реакции на организма към наркотичното вещество или неговия аналог не са отшумели. От друга страна, понятието „употреба“ е с по-широко съдържание. Такава е налице, когато в организма на употребяващия се откриват следи от наркотично вещество или негов аналог, но отрицателното въздействие на последните върху когнитивните функции на мозъка е преустановено. Въздействието на наркотичното вещество или неговия аналог върху организма винаги е резултат от употреба. Последната обаче невинаги води до поява на острите и хронични реакции на организма към наркотичното вещество или неговия аналог, т.е. до въздействие. Възникването на подобна хипотеза е възможно в случаите, в които употребяващият наркотични вещества или техни аналози е развил толеранс към тях. Послед-

³² В този смисъл De la Torre, R., M. Farré, M. Navarro, R. Pacifici, P. Zuccaro, S. Pichini (2004). Clinical Pharmacokinetics of Amphetamine and Related Substances: Monitoring in Conventional and Non-Conventional Matrices. *Clin Pharmacokinet* [online], 43(3) [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/14871155/>.

³³ В този смисъл Richards, J. R., E. G. Laurin (2023). Methamphetamine Toxicology. *National Library of Medicine, National Center for Biotechnology Information* [online] [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK430895/>.

³⁴ В този смисъл Sharma P, P. Murthy, MM Bharath (2012). Chemistry, Metabolism, and Toxicology of Cannabis: Clinical Implications. *Iran J Psychiatry* [online], 7(4), 149–156 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23408483/>.

³⁵ В този смисъл Griffin, CE 3rd, Kaye, AM, Bueno FR, Kaye AD (2013). Benzodiazepine Pharmacology and Central Nervous System-Mediated Effects. *Ochsner J* [online], 13(2), 214–223 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23789008/>.

ният се дефинира в науката като намалена реакция към приеманите наркотични вещества вследствие на повтаряща се или продължителна употреба³⁶.

Следователно управление на МПС „под въздействие“ на наркотично вещество или негов аналог е дейност, която се осъществява в периода на проявление на остри и хронични реакции на организма към наркотичното вещество или неговия аналог. Съответно управление на МПС „след употреба“ на наркотични вещества или техни аналози е дейност, която се осъществява в рамките на период от време, достатъчно отдалечен от непосредствения им прием, така че водачът се намира в състояние правилно да възприема заобикалящата го среда и да реагира своевременно в съответствие с нея.

3. Сравнителноправен анализ на подходите в правната уредба в законодателствата на някои европейски държави

Прегледът на законодателствата³⁷ на Австрия, Белгия, Франция, Германия, Норвегия, Финландия, Естония, Дания, Чешката република, Унгария, Ирландия, Италия, Латвия, Малта, Нидерландия, Полша, Португалия, Румъния и Словакия показва използването на три законодателни подхода.

Първият подход обхваща случаите, когато законодателните решения установяват забрана за управление на МПС „след употреба на наркотични вещества“. Така, за ангажирането на отговорността на водача е достатъчно в организма му да се установят следи от наркотично вещество или негов аналог. Не се изследва нито дали е налице отрицателно повлияване от наркотичното вещество или неговия аналог, нито се установява изминалият период между употребата и предприемането на управление на МПС. Към настоящия момент този подход е възприет единствено от Република България и Република Франция³⁸.

Вторият подход се състои в отчитане на степента на повлияване (*per se*) чрез въвеждането на законоустановени граници на концентрация на наркотично вещество или негов аналог в организма на водача. При това законодателно решение отговорността се ангажира при управление на МПС с концентрация на такова вещество над разрешената от закона най-ниска стойност. Типичен пример за предприемането на подобен законодателен подход е Кралство Норвегия³⁹. Конкретните граници за позволена концентрация обхващат 28 бр. наркотични вещества, изброени в отделен акт⁴⁰.

Третият подход възприема за правонарушение управлението на моторно превозно средство под въздействието на наркотични вещества или техни аналози. При това законодателно решение отговорността се ангажира, когато се установи за всеки конкретен случай, че водачът е употребил наркотични вещества или техни аналози и тази употреба е по-

³⁶ Толерансът се дефинира в науката като намалена реакция на организма към приеманите наркотични вещества вследствие на повтаряща се или продължителна употреба. Вж. Pietrzykowski, A., S. Treisman (2008). The Molecular Basis of Tolerance. *Alcohol Res Health* [online], 31(4), 298–309 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3860466/>.

³⁷ Изброените държави са избрани въз основа на критерия „публично достъпни обобщени данни“ по обсъжданата тематика. Прилагането му позволява да се формулират обективни изводи, без да се налага в настоящото изложение да се извеждат и особеностите на правната система на всяка държава.

³⁸ Правната уредба се съдържа в Кодекса на пътищата (фр. Code de la route, Edition: 2023-12-01, Dernière modification: 2023-12-01), чл. L.235-1 и L.235-2e.

³⁹ Правната уредба се съдържа в норвежкия ЗДВП (англ. Road Traffic Act of 18 June 1965 No. 4), чл. 21 – 22a, 31 и 33.

⁴⁰ Наредба от 20.01.2012 г. относно фиксираните граници за въздействие на упойващи вещества (англ. Regulation of 20 January 2012 on fixed limits for influence of intoxicating substances).

влиятелно отрицателно на способността му правилно и безопасно да управлява МПС. Сред държавите, прилагащи този подход, са например Австрия, Белгия, Германия, Финландия, Естония, Дания, Чешката република, Унгария, Ирландия, Италия, Латвия, Малта, Нидерландия, Полша, Португалия, Румъния, Словакия и др.

II. Обща характеристика на престъплението по чл. 343Б, ал. 3 НК

Систематичното място на престъпното посегателство по чл. 343Б, ал. 3 НК е в глава единадесета „Общопасни престъпления“, раздел II „Престъпления против транспорта и съобщенията“.

Родов обект на общопасните престъпления са обществените отношения, които осигуряват и гарантират обществената сигурност⁴¹. Последната от своя страна включва в себе си транспортната безопасност. Обществените отношения, които осигуряват и гарантират транспортната безопасност, са непосредствен обект на престъпленията по транспорта⁴² въобще. Както обаче основателно се посочва в правната доктрина, макар непосредственият обект на престъплението да е отразен в заглавието на съответния раздел, в който е неговото систематично място, „за (бел. С.П. неговото) изясняване [...] често се налага и анализ на конкретния състав“⁴³.

1. Особености при непосредствения обект

В правната доктрина се застъпва тезата, че непосредствен обект на престъпното управление на моторно превозно средство след употреба на наркотични вещества или техни аналози са „обществените отношения, гарантиращи транспортната безопасност чрез недопускане на лица, които са в състояние на опиянение (под въздействие на наркотици), да управляват МПС“⁴⁴.

2. Особености в състава

2.1. От обективна страна

Изпълнителното деяние се изразява чрез действие – предприемане на управление на МПС⁴⁵. Управлението е престъпление само ако е налице и следващият обективен признак на състава – извършва се след употреба на наркотични вещества или техните аналози.

За съставомерността на деянието законодателят не е предвидил настъпването на общественоопасни последици под формата на застрашаване или увреждане на непосредствения обект на посегателството. Престъплението е довършено с довършване на изпълнителното деяние – привеждане в движение на моторно превозно средство, след като водачът е употребил наркотични вещества или техни аналози. Посоченото обосновава извода, че

⁴¹ По-подробно по този въпрос вж. Костадинова, Р. (2012). *Транспортни престъпления*. София: Сиела, 90–108 и цитираната там литература.

⁴² Пак там, 94.

⁴³ Стойнов, А. (2008). *Наказателно право. Обща част*. София: Сиела, 156.

⁴⁴ Костадинова, Р. Цит. съч., 121.

⁴⁵ „Понятието „управление“ [...] включва Всички действия или бездействия с механизмите и приборите на превозното средство, както и задължителните указания на оправомощените лица, когато тези действия или бездействия са свързани с опасност за настъпване на съставомерни последици, независимо дали превозното средство или бойната или специалната машина се намира в покой или в движение“, Постановление № 1 от 1983 г. по н. д. № 8 от 1982 г. на Пленума на Върховния съд.

престъплението по чл. 343б, ал. 3 НК е формално⁴⁶. Различно становище е застъпено в Решение № 483 от 17.12.2015 г. по н. д. № 1488/2015 г. на Върховния касационен съд (ВКС), Наказателна колегия (Н.К.), I наказателно отделение (н.о.), където се приема, че разпоредбата на чл. 343б, ал. 3 НК урежда резултатно престъпление на поставяне в опасност. Тази теза трудно може да се сподели, доколкото в случай на настъпване на общественоопасни последици под формата на застрашаване или увреждане на непосредствения обект, деянието е съставомерно по друга разпоредба.

Когато е налице поставяне в опасност на непосредствения обект, деянието следва да се квалифицира по чл. 342, ал. 1 НК. В този случай употребата на наркотични вещества или техни аналози е отразена в състава на престъплението чрез формулировката на изпълнителното деяние „наруши правилата за движение“. Тези правила са уредени в специален закон, а именно ЗДВП. Съгласно чл. 5, ал. 3, т. 2 ЗДВП спрямо водачите на МПС действа обща забрана да управляват след употреба на наркотични вещества или техни аналози. Следователно управлението на МПС в нарушение на тази забрана винаги съставлява нарушение на правилата за движение. Поради това престъплението по чл. 342, ал. 1 поглъща това по чл. 343б, ал. 3 НК.

Когато е налице увреждане на непосредствения обект, квалификацията зависи от отношението на дееца към настъпването на престъпния резултат. Така, при умишлено причиняване на последния квалификацията е по чл. 342, ал. 3 във връзка с ал. 1 НК. Употребата на наркотични вещества или техни аналози е предвидена като обективен признак на състава на престъплението чрез формулировката „наруши правилата за движение“. Поради това престъплението по чл. 342, ал. 3 във връзка с ал. 1 поглъща това по чл. 343б, ал. 3 НК.

Когато се касае за увреждане на непосредствения обект по непредпазливост, законодателят е въздигнал употребата на наркотични вещества или техни аналози в квалифициращ признак на същинското транспортно престъпление по чл. 343, ал. 1 (чл. 343, ал. 3, предл. второ НК). Поради това последното поглъща деянието по чл. 343б, ал. 3 НК.

За съставомерността на деянието по чл. 343б, ал. 3 НК е без правно значение колко време или в рамките на какво разстояние употребилите наркотични вещества или техни аналози водач е управлявал моторното превозно средство. Този въпрос следва да се обсъжда за всеки конкретен случай с оглед на степента на засягане на непосредствения обект, включително е възможно да се обоснове изводът, че конкретно деяние е малозначително по смисъла на чл. 9, ал. 2 НК.

2.2. От субективна страна

Престъплението е умишлено.

Интелектуалният момент на умисла включва съзнание у дееца, че предприема управление на МПС, след като е употребил наркотични вещества или техни аналози. Волевият момент отразява желанието на дееца да осъществи управление на МПС именно след като е употребил такива вещества.

Изложеното води до извода, че престъплението по чл. 343б, ал. 3 НК се осъществява единствено при условията на пряк умишъл⁴⁷.

3. Особенности при прилагането на състава

Съдебната практика не е единна в разбирането си за признака „след употреба“ на наркотични вещества или техни аналози. Прегледът ѝ дава основание да се обособят няколко варианта на това разбиране.

⁴⁶ В този смисъл Гиргинов, А. (2005). *Наказателно право на Република България. Особена част*. София: Софи-Р, 513, както и Костадинова, Р. Цит. съч., 201.

⁴⁷ Костадинова, Р. Цит. съч., 273.

3.1. Консервативен подход

Според консервативния подход⁴⁸ употребата на наркотични вещества или техни аналози е съставомерен признак от обективна страна на престъпното посегателство по чл. 343б, ал. 3 НК. Той се основава на схващането, че наказателният закон следва да се тълкува стриктно с оглед на спазването на принципа на законоустановеност на престъплението.

Според тази група съдебни решения, за да е налице престъпление, достатъчно е да се установи, че субектът е привел в движение МПС, след като е употребил наркотични вещества или техни аналози. За съставомерността на деянието е без правно значение моментът на употреба спрямо момента на привеждане на МПС в движение. Съответно без правно значение е и дали деецът, към момента на осъществяване на изпълнителното деяние, е повлиян от действието на наркотичните вещества или техните аналози. Не се отчита концентрацията на наркотичното вещество или неговия аналог в организма на дееца. Не се обсъжда и дали водачът, управлявал след употреба на наркотични вещества или техни аналози, е поставил в реална опасност живота и здравето на други участници в движението. Последното се обосновава с обстоятелството, че престъплението по чл. 343б, ал. 3 НК е такова на просто извършване. Консервативният подход се възприема преобладаващо в съдебната практика.

3.2. Либерален подход

Съгласно либералния подход⁴⁹, макар употребата на наркотични вещества или техни аналози да е предвидена като обективен признак на престъплението по чл. 343б, ал. 3 НК, нейното съдържание следва да се тълкува стеснително.

Според тази група съдебни решения се приема, че съдържанието на понятието „след употреба“ на наркотични вещества или техни аналози по смисъла на чл. 343б, ал. 3 НК изразява състоянието „под въздействие“ на такива вещества. Последното се приема като съставомерен признак от обективна страна. Съответно деянието е съставомерно по чл. 343б, ал. 3 НК, когато към момента на привеждане на МПС в движение водачът е повлиян от въздействието на употребеното наркотично вещество или неговия аналог. При оценка на повлияването се отчитат както моментът на употреба спрямо момента на привеждане на МПС в движение, така и наличието на външни признаци, реакции или поведение на водача, сочещи към извод, че е употребил наркотични вещества или техни аналози.

Този подход е изолиран в съдебната практика.

3.3. Смесен подход

Съгласно смесения подход⁵⁰ понятието „след употреба“ на наркотични вещества или техни аналози по смисъла на чл. 343б, ал. 3 НК отразява основен признак на деянието от обективна страна. Едновременно с това се отчита като неправилно да се приема, че упра-

⁴⁸ Напр. Решение № 79 от 8.05.2018 г. по н.д. № 318/2018 г., ВКС, Н.К., III н.о.; Решение № 58 от 14.04.2021 г. по н.д. № 141/2021 г., ВКС, Н.К., III н.о.; Решение № 81 от 15.05.2018 г. по н.д. № 237/2018 г., ВКС, Н.К., III н.о.; Решение № 245 от 21.12.2018 г. по н.д. № 707/2018 г., ВКС, Н.К., I н.о. и др.

⁴⁹ Напр. Решение № 483 от 17.12.2015 г. по н.д. № 1488/2015 г., ВКС, Н.К., I н.о.; Решение № 483 от 17.12.2015 г. по н.д. № 1488/2015 г., ВКС, Н.К., I н.о.; Решение № 33 от 23.11.2020 г. по ВНОХД № 378/2020 г. на Окръжен съд – Велико Търново.

⁵⁰ Например Решение № 60252 от 17.01.2022 г. по н.д. № 1017/2021 г., ВКС, Н.К., I н.о.; Решение № 60240 от 26.01.2022 г. по н.д. № 1013/2021 г., ВКС, Н.К., III н.о.; Решение № 68 от 25.02.2015 г. по н.д. № 2000/2014 г., ВКС, Н.К., II н.о. и др.

влението на МПС при формалното наличие на този признак по презумпция съставлява винаги деяние с висока степен на обществена опасност. Тази теза се основава на аргумента, че обществената опасност се създава при управлението на МПС от водач, който не е в състояние правилно и безопасно да упражнява тази дейност вследствие на употреба на наркотични вещества или техни аналози.

При тази категория съдебни решения за всеки конкретен случай се съобразява, на първо място, моментът на употреба на наркотичното вещество или неговия аналог спрямо момента на предприемане на управление на МПС. Едновременно с това се обсъжда и степента на повлияването на водача от употребеното вещество. Въз основа на така посочените фактори се извежда явната незначителност на обществената опасност по смисъла на чл. 9, ал. 2 НК, когато употребата е отдалечена от момента на привеждане на МПС в движение, така че водачът не е под въздействието на съответното вещество⁵¹. Съдебната практика, в която се поддържа смесеният подход, се възприема от множество съдебни състави. Въпреки това тя не е преобладаваща, доколкото, както се посочи по-горе, мнозинството от съдилищата се придържат към консервативния подход.

3.4. Изводи

Както се посочи по-горе, за съставомерността на деянието по чл. 343б, ал. 3 НК законодателят не въвежда като признак от обективна страна да се установи дали водачът е повлиян от въздействието на употребеното наркотично вещество или неговия аналог и дали това се е отразило върху способността му правилно и безопасно да управлява МПС. Липсва такова изискване от обективна страна и по отношение на установяването на времето на употреба.

Едновременно с това обаче управлението на МПС след употреба на наркотични вещества или техни аналози не следва по презумпция да се приема като деяние с висока степен на обществена опасност. Нещо повече. Подобно схващане може да даде основание за извод, че се криминализира тяхната употреба. Това твърдение се извежда от установените от токсикологията данни, че следи от наркотични вещества или техни аналози се задържат в организма дълго време след преминаване на тяхното въздействие⁵².

Следва да се отбележи, че с въвеждането в НК на разпоредбата на чл. 343б законодателят отразява високата степен на обществена опасност на управлението на МПС, когато то се предхожда от употреба на психоактивни вещества⁵³. При криминализирането на управлението на МПС след употреба на алкохол съгласно чл. 343б, ал. 1 НК се използва подходът на повлияване *per se*, като се въвежда наказателна отговорност, когато установената концентрация на алкохол в кръвта на водача превишава законово определените граници. Виждането на законодателя е, че над тези граници е налице въздействие на алкохола върху съзнанието на водача⁵⁴, като именно това въздействие е факторът, който влияе върху безопасността както на самото управление, така и на транспорта като цяло.

⁵¹ Например Решение № 68 от 25.02.2015 г. по н. д. № 2000/2014 г., ВКС, Н.К., II н. о.; Решение № 60252 от 17.01.2022 г. по н. д. № 1017/2021 г., ВКС, Н.К., I н. о.; Решение № 60240 от 26.01.2022 г. по н. д. № 1013/2021 г., ВКС, Н.К., III н. о. и др.

⁵² По-подробно по този въпрос вж. Carruthers, SG. Op. cit., както и Klugman, A, J. Gruzelier. Op. cit.

⁵³ Алкохолът е вид психоактивно вещество от групата на депресантите. До този извод се достига от систематичното тълкуване на уредените в Международната класификация на болестите, 10 ревизия разстройства, свързани с употребата на алкохол. Те са класифицирани в раздел F10 – F19 „Психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на психоактивни вещества“.

⁵⁴ В този смисъл Постановление № 1 от 1983 г. по н.д. № 8 от 1982 г. на Пленума на Върховния съд. По-подробно по въпроса за метаболизирането на алкохола в организма вж. Cederbaum, AI. (2012) Alcohol

Езиковият израз „след употреба“ на наркотични вещества или техни аналози, заложен в разпоредбата на чл. 343б, ал. 3 НК, дава основание за извода, че законодателят се отклонява от подхода на повлияване *per se*. Поради това при прилагането на състава е необходимо да се изследва във всеки конкретен случай намирал ли се е водачът под въздействие на наркотичното вещество или неговия аналог, или не. В случай че водачът не се е намирал под такова въздействие, няма пречка да се обоснове приложението на чл. 9, ал. 2 НК.

Анализът на това приложение следва да обхване няколко основни фактора, които се преценяват за конкретно деяние.

На първо място, това е степента на отрицателно въздействие на конкретното деяние върху обществените отношения, осигуряващи транспортната безопасност.

На второ място, това са субективните особености на конкретната проява, които се намират извън въпроса за вината. Това е така, доколкото престъплението по чл. 343б, ал. 3 НК е формално, съответно за неговата съставомерност не се предвижда настъпване на каквито и да било общественоопасни последици. Едновременно с това, въздигайки управлението на МПС след употреба на наркотични вещества или техни аналози в престъпление на просто извършване, законодателят отчита особената значимост на защитените обществени отношения. Следователно характерът и начинът на засягане на непосредствения обект на посегателството представляват основанието то да бъде въздигнато в престъпление въобще.

Степента на обществена опасност като нейна количествена характеристика отразява интензитета на засягане на обекта на посегателството⁵⁵ от конкретното деяние. При престъплението по чл. 343б, ал. 3 НК транспортната безопасност се засяга тогава, когато в конкретния случай водачът не се намира в състояние правилно и безопасно да управлява МПС вследствие на употреба на наркотични вещества или техни аналози. Това е така, доколкото безопасността представлява „състояние на функциониране на транспорта, при което се обезпечава неприкосновеността на живота и здравето на хората и се съхраняват материалните ценности, околната среда, транспортните средства и комуникациите“⁵⁶. Следователно, за да засегне обекта на наказателноправна закрила, конкретният водач следва да е предприел управление на МПС в периода на проявление на остри и хронични реакции на организма към употребеното наркотично вещество или неговия аналог. С други думи, необходимо е той да се намира под въздействието на последните. Това е така, доколкото именно към този момент е налице изменение на когнитивните функции на мозъка, което пречат възможността за правилно и безопасно управление на МПС. Именно това е състоянието, което обуславя засягането на неприкосновеността на живота и здравето на хората и съхранението на материалните ценности, околната среда, транспортните средства и комуникациите.

В случаите, в които деецът не се намира под въздействието на наркотични вещества или техни аналози, следва да се обсъди дали е налице основание за приложимост на чл. 9, ал. 2 НК, като се отчетат всички особености на конкретния случай. Могат да се изведат няколко хипотези.

Metabolism. *Clin Liver Dis* [online] 16(4), 667–685 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23101976/>.

⁵⁵ В този смисъл Стойнов, А. Цит. съч., 199–200. По-подробно за обществената опасност вж. Велчев, Б. (2017). *Обществената опасност и българското наказателно право*. София: Сиела.

⁵⁶ Костадинова, Р. (2010). Транспорт и транспортна безопасност. *Юридическо списание на НБУ* [онлайн], № 2 [прегледан на 3 декември 2023]. Достъпен на: https://eprints.nbu.bg/id/eprint/701/1/3_ralitz_kostadinova.pdf.

Първата хипотеза е налице, когато водачът предприема управление на МПС *след употреба на наркотични вещества или техни аналози*, т.е. в рамките на период от време, достатъчно отдалечен от непосредствения им прием, така че да се намира в състояние правилно да възприема заобикалящата го среда и да реагира своевременно в съответствие с нея. В тези случаи не се разкрива по-висока степен на засягане на транспортната безопасност, отколкото при упражняването на правно регламентираната дейност управление на МПС, без да е налице употреба на наркотични вещества или техни аналози. Това е така, доколкото и в двата случая управлението на МПС, което само по себе си е източник на повишена опасност, се предприема от водачи, намиращи се в състояние на ясно съзнание. Ето защо може да се приеме, че деянието е малозначително.

Втората хипотеза е налице, когато водачът предприема управление на МПС *след употреба на наркотични вещества или техни аналози*, но при условията на възникнала трайна промяна в съзнанието му вследствие на злоупотреба с такива вещества. В този случай острите и хронични реакции на организма от употребеното вещество са отшумели. По отношение на дееца обаче е налице трайно увреждане на когнитивните функции на мозъка, довело до намаляване или пълно отпадане на способността му правилно да възприема заобикалящата го среда и да реагира своевременно в съответствие с нея. За да се обсъжда тази хипотеза, необходимо е това трайно увреждане на когнитивните функции на мозъка да не е довело до невменяемост.

При тези обстоятелства винаги е налице определена степен на засягане на транспортната безопасност. Това е така, доколкото липсата или значителното намаляване на способността за правилно и безопасно управление на МПС е от естество да засегне живота, здравето или имуществото на останалите участници в движението. В този случай преценката дали конкретно деяние е престъпление, или е малозначително по смисъла на чл. 9, ал. 2 НК следва да се основе на изследването на степента на трайна промяна на съзнанието на водача.

Третата хипотеза е налице, когато водачът предприема управление на МПС непосредствено след употреба на наркотични вещества или техни аналози, но без тази употреба да е довела до проявление на острите и хронични реакции на организма към употребеното вещество. Тази хипотеза е възможна при лица, при които се наблюдават данни за повишен толеранс. При тази хипотеза, макар водачът да се намира в състояние правилно и безопасно да управлява МПС, поради липса на проявление на острите и хронични реакции на употребеното вещество, приложимостта на чл. 9, ал. 2 НК следва да се прецени с оглед на това дали с конкретното деяние конкретният деец засяга транспортната безопасност в такава степен, която обосновава реализация на наказателна отговорност.

По отношение на субективните особености на деянието, които се намират извън въпроса за вината, но имат значение за преценка на приложимостта на чл. 9, ал. 2 НК, необходимо е да се изследват две хипотези.

Първата се отнася до съзнаването от страна на дееца относно отдалечеността на момента на употребата спрямо момента на предприемане на управление на МПС.

Когато от доказателствата по конкретно наказателно производство се установи, че водачът е съзнавал, че предприема управление на МПС непосредствено след употреба на наркотични вещества или техни аналози, и пряко го е целял, обществената опасност на деянието следва поначало да се оцени като висока. Това е така, дори и да не са възникнали острите и хронични реакции на организма към употребеното вещество. Този извод се основава както на характеристиката на наркотичните вещества или техните аналози като вещества, променящи съзнанието⁵⁷, така и на житейски логичните причини за тяхната употреба,

⁵⁷ В този смисъл са дефинициите за „наркотично вещество“ и „аналог“ съгласно § 1, т. 11, съответно т. 17 от допълнителните разпоредби на ЗКНВП.

а именно с цел постигане на техните психоактивни ефекти⁵⁸. Дали последните обективно ще възникнат, стои извън волята на дееца, поради което самостоятелната липса на въздействие в този случай не може да обоснове приложението на чл. 9, ал. 2 НК.

Следва да се посочи и случаят, когато от доказателствата по конкретно наказателно производство се установи, че макар и употребата да не е непосредствена, управлението на МПС е предприето в рамките на периода на действие на острите и хронични реакции на организма към конкретното вещество. При тези обстоятелства обществената опасност следва да се оцени като висока, когато деецът е съзнавал, че се предприема управление на МПС именно в периода на проявление на тези реакции.

Обратно, когато се установи, че в съзнанието на дееца се е отразило обстоятелството, че острите и хронични реакции на организма му към наркотичното вещество или неговия аналог са отминали, поради отдалечеността на момента на употребата спрямо момента на предприемане на управление на МПС, обществената опасност липсва. В този случай, макар и формално да са налице признаците на състава от субективна страна, т.е. деецът съзнава, че предприема управление на МПС след употреба наркотични вещества или техни аналози, и иска да управлява МПС след употреба на такива вещества, не следва да се приема, че се касае за засягане на непосредствения обект на закрила въобще.

Така се достига до извода, че когато управлението на МПС се предприема в период от време, в който острите и хронични реакции на организма към употребеното наркотично вещество или неговия аналог са отминали, и това обстоятелство се е отразило в съзнанието на дееца, обществената опасност не е налице. Затова, макар формално да са осъществени признаците на състава по чл. 343б, ал. 3 НК, деянието не е престъпно на основание чл. 9, ал. 2 НК.

Съзнанието на дееца относно момента на употреба на наркотичното вещество или неговия аналог спрямо момента на предприемане на управление на МПС може да се разгледа и в контекста на съставомерността на деянието по чл. 343б, ал. 3 НК от субективна страна. Тази хипотеза следва да се обсъди в случаите, в които се установява употреба на наркотични вещества или техни аналози с относително дълъг елиминационен полуживот, например на тетрахидроканабиол.

Както се посочи, за целите на наказателното право „употреба“ е налице, когато в организма на употребяващия се откриват следи от наркотично вещество или негов аналог, но отрицателното въздействие на последните върху когнитивните функции на мозъка е преустановено.

Доколкото употребата на наркотични вещества или техни аналози е основен обективен признак на деянието по чл. 343б, ал. 3 НК, за неговата съставомерност от субективна страна е необходимо да се установи, че той се е отразил в съзнанието на дееца към момента на предприемането на управление на МПС след такава употреба.

В тази връзка неоправдано е да се приеме, че във всички случаи след изтичането на толкова дълъг период от време след фактически прием на конкретните наркотични вещества или техни аналози деецът е съзнавал, че в организма му продължава да има следи от тях. Именно последното обстоятелство е съществена характеристика на понятието „употреба“, използвано за целите на наказателното право.

Така в случаите, в които е изминал толкова значителен период от време между осъществяването на фактическия прием на наркотичното вещество или неговия аналог, че възможността за наличието на следи от последните в организма на водача не се е отразила в

⁵⁸ В този смисъл Crocq, M. A., M.D. (2007). Historical and Cultural Aspects of Man's Relationship with Addictive Drugs. *Dialogues in Clinical Neuroscience* [online], 9(4) [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3202501/>.

съзнанието му, следва да се приеме, че деянието е несъставомерно от субективна страна. Това е така, доколкото липсва отразяване на обективния признак „употреба на наркотични вещества или техни аналози“ в съзнанието на дееца.

В съдебната практика не съществува единно становище относно това какъв период от време следва да е изминал, за да се приеме, че обективният признак „след употреба на наркотични вещества или техни аналози“ не се е отразил в съзнанието на водача. В общия случай обаче се приема, че когато между употребата на наркотичното вещество и предприемането на управление на МПС е изминал период, не по-кратък от 36 часа, съзнаване на признака „след употреба на наркотични вещества или техни аналози“ не може да е налице с оглед на времевата отдалеченост⁵⁹.

Във връзка с факта, че наркотичните вещества и техните аналози се задържат в урината продължително време след употребата им, следва да се посочи хипотезата, в която по конкретно наказателно производство се установи липса на наркотични вещества или техни аналози в пробата от кръв, но наличието им в пробата от урина.

Съгласно чл. 23, ал. 1, изр. второ от Наредба № 1 от 2017 г. за реда за установяване концентрацията на алкохол в кръвта и/или употребата на наркотични вещества или техни аналози⁶⁰ (Наредба № 1 от 2017 г.) „употребата [бел. С.П. на наркотични вещества или техни аналози] се доказва чрез резултата от изследването на кръвната проба“. Въпреки това в съдебната практика преобладаващо се приема, че доколкото законодателят не е предвидил признак от обективна страна „надлежен ред“ в състава на чл. 343б, ал. 3 НК, то употребата на наркотични вещества или техни аналози може да се доказва с всички средства, предвидени в НПК, в това число и със свидетелски показания⁶¹. С този аргумент преобладаващо съдилищата приемат, че е налице съставомерният признак „след употреба на наркотични вещества или техни аналози“ дори и в случаите, когато следи от наркотичното вещество не се откриват в кръвта, а единствено в урината.

С изменение в чл. 343б, ал. 3 НК⁶² законодателят добави признак от обективна страна „надлежен ред“. Тъй като Наредба № 1 от 2017 г. е актът, уреждащ реда за установяване употребата на наркотични вещества или техни аналози, съдържанието на признака „надлежен ред“ следва да се попълва от чл. 23, ал. 1, изр. второ от нея. При така приетото допълнение, когато в конкретно наказателно производство се установи наличие на следи от наркотични вещества или техни аналози единствено в пробата от урина, деянието е несъставомерно. Това е така поради факта, че съгласно чл. 23, ал. 1, изр. второ от Наредба № 1 от 2017 г. „употребата [бел. С.П. на наркотични вещества или техни аналози] се доказва чрез резултата от изследването на кръвната проба“.

⁵⁹ Например Решение № 50123 от 31.10.2022 г. по н.д. № 517/2022 г., ВКС, Н.К., III Н.О., Решение № 33 от 23.11.2020 г. по ВНОХД № 378/2020 г. на ВтОС, Присъда № 14 от 30.06.2021 г. на Окръжен съд – Благоевград по в. н. о. х. д. № 705/2020 г. и др.

⁶⁰ Наредба № 1 от 2017 г. за реда за установяване концентрацията на алкохол в кръвта и/или употребата на наркотични вещества или техни аналози (Наредба № 1 от 2017 г.), обн., ДВ, бр. 61 от 28.07.2017 г., в сила от 29.09.2017 г., последно изм. и доп., ДВ, бр. 81 от 26.09.2023 г.

⁶¹ Например Решение № 27 от 6.04.2020 г. по н. д. № 6/2020 г., ВКС, Н.К., III н. о., Решение № 82 от 13.02.2020 г. по н. д. № 293/2019 г., ВКС, Н.К., II н. о., Решение № 126 от 5.07.2019 г. по н. д. № 540/2019 г., ВКС, Н.К., II н. о. и др.

⁶² Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, обн., бр. 67 от 2023 г. от 4.08.2023 г., в сила от 8.08.2023 г.

IV. Заключение

При така възприетата от законодателя редакция на състава на престъплението по чл. 343б, ал. 3 НК по отношение на обективния признак „след употреба на наркотични вещества или техни аналози“ се създават множество затруднения при нейното приложение. Този проблем произтича от прекалено широката ѝ формулировка, която не е съобразена с обстоятелството, че тези вещества имат свойството да се задържат в организма и след като въздействието им върху него е отминало. Това от своя страна води и до противоречивото му приложение в практиката, а оттам и до неравно третиране на гражданите, формално осъществили признаците на състава при едни и същи обстоятелства и при еднородност на вината. Едновременно с това се достига и до необходимост от тълкуване на волята на законодателя, което често води и до недопустимо разширяване на обхвата на наказателната отговорност за предприемане на управление на МПС след употреба на наркотични вещества или техни аналози.

В тази връзка и с оглед на отстраняването на изброените затруднения в правоприлагането на състава се предлага *de lege ferenda* разпоредбата на чл. 343б, ал. 3 НК да се измени така:

„Чл. 343б (3) Който управлява моторно превозно средство под въздействието на наркотични вещества или техни аналози, се наказва ...“.

Подобна редакция не е от естество да създаде допълнителни проблеми в правоприлагането. Въздействието на наркотични вещества или техни аналози върху организма се определя чрез едновременно установяване на наличието на такива вещества или следи от тях в организма на водача, момента на тяхната употреба спрямо момента на управление на МПС, както и външните признаци, реакции или поведение на дееца, насочващи към наличието на такова въздействие. За идентифицирането на всеки един от посочените признаци действащото законодателство предвижда съответен ред, който е определен в Наредба № 1 от 2017 г. Така, установяването на наличието на наркотично вещество или негов аналог в организма на конкретния водач се извършва с тест или с медицинско и химико-токсикологично лабораторно изследване. Аргументът за този извод се съдържа в чл. 3, ал. 1, предл. второ и чл. 3а от Наредба № 1 от 2017 г. Въз основа на резултатите от медицинското и химико-токсикологично лабораторно изследване чрез химико-токсикологична експертиза се установява моментът на употреба спрямо момента на управление на МПС. Едновременно с това на основание чл. 5, ал. 2 и чл. 14, ал. 2 от Наредба № 1 от 2017 г. резултатите от проверките за употреба на наркотични вещества или техни аналози се отразяват в протоколите съгласно приложение № 2 и 3. Същите съдържат информация относно проявените външни признаци, реакции или поведение на водача към момента на извършването на проверката.

Изложеното сочи, че при изменение на разпоредбата на чл. 343б, ал. 3 НК в посочения смисъл няма да са необходими последващи законодателни изменения за осигуряване на възможността за ефективно правоприлагане на предложената редакция.

Библиография

Велчев, Б. (2017). *Обществената опасност и българското наказателно право*. София: Сиела.

Гиргинов, А. (2005). *Наказателно право на Република България. Особена част*. София: Софи-Р.

Костадинова, Р. (2010). Транспорт и транспортна безопасност. *Юридическо списание на НБУ* [онлайн], № 2 [прегледан на 3 декември 2023]. Достъпен на: https://eprints.nbu.bg/id/eprint/701/1/3_ralitza_kostadinova.pdf.

Костадинова, Р. (2012). *Транспортни престъпления*. София: Сиела.

Стойнов, А. (2008). *Наказателно право. Обща част*. София: Сиела.

Andrade, C. (2022). The Practical Importance of Half-Life in Psychopharmacology. *J Clin Psychiatry* [online], 83(4) [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://doi.org/10.4088/JCP.22f14584>.

British Psychological Society (2008). Drug Misuse: Psychological Interventions. *NICE Clinical Guidelines* [online], No. 51 [viewed 18.12.2023]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK53217/>.

Carruthers, SG. (1980). Duration of Drug Action. *Am Fam Physician* [online], 21(2), 119–126 [viewed 18.12.2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7352385/>.

Cederbaum, AI. (2012). Alcohol Metabolism. *Clin Liver Dis* [online], 16(4), 667–685 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23101976/>.

Crocq, M. A., M.D. (2007). Historical and Cultural Aspects of Man's Relationship with Addictive Drugs. *Dialogues in Clinical Neuroscience* [online], 9(4) [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/14871155/>.

De la Torre, R., M. Farré, M. Navarro, R. Pacifici, P. Zuccaro, S. Pichini (2004). Clinical Pharmacokinetics of Amphetamine and Related Substances: Monitoring in Conventional and Non-Conventional Matrices. *Clin Pharmacokinet* [online] [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/14871155/>.

Griffin, CE 3rd, Kaye, AM, Bueno FR, Kaye AD (2013). Benzodiazepine Pharmacology and Central Nervous System-Mediated Effects. *Ochsner J* [online], Summer, 13(2), 214–223 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23789008/>.

Klugman A, J. Gruzelier (2003). Chronic Cognitive Impairment in Users of “Ecstasy” and Cannabis. *World Psychiatry* [online], 2(3), 184–190 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1525102/>.

Marillier, M., A. Verstaete (2019). Driving Under the Influence of Drugs. *WIREs Forensic Science* [online], vol. 1, issue 3 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://doi.org/10.1002/wfs2.1326>.

Pietrzykowski, A., S. Treisman (2008). The Molecular Basis of Tolerance. *Alcohol Res Health* [online], 31(4), 298–309 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3860466/>.

Richards, J. R., E. G. Laurin (2023). Methamphetamine Toxicology. *National Library of Medicine, National Center for Biotechnology Information* [online] [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK430895/>.

Sharma P, P. Murthy, MM Bharath (2012). Chemistry, Metabolism, and Toxicology of Cannabis: Clinical Implications. *Iran J Psychiatry* [online], 7(4), 149–156 [viewed 3 December 2023]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23408483/>.

THE ELEMENT “USE OF NARCOTIC OR ANALOGUE DRUGS” UNDER ART. 343B (3) CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF BULGARIA

Sylvia Petkova⁶³

Abstract: The study focuses on the theoretical and practical problems that arise from the formulation “after use of narcotic or analogue drugs” as a main objective characteristic of the crime under Article 343b(3) of the Criminal Code of the Republic of Bulgaria. It is argued that the driving of a motor vehicle in the formal presence of this characteristic does not always constitute an act of a high degree of public danger. That argument is because public danger is created by the driving of a motor vehicle by a driver who is unable to carry out that activity properly and safely because of the use of narcotic or analogue drugs. In that connection, the content of the concepts of “after the use” of narcotic or ana-

logue drugs and “under the influence” of such substances is examined, a distinction being drawn between them on the basis of the science of “toxicology” as a source of the special knowledge required. A number of hypotheses are reviewed. It is argued that under those hypotheses the application of Article 9(2) of the Criminal Code of the Republic of Bulgaria on the insignificance or the obvious insignificance of driving a motor vehicle after the use of narcotic drugs or their analogues may be considered.

Keywords: transport safety, influence of narcotic or analogue drugs, traffic crimes, use of narcotic or analogue drugs, driving a motor vehicle

⁶³ Criminal law PhD student in the Criminal Law Department of Sofia University “St. Kliment Ohridski”, managing partner in “Sylvia Petkova” Lawfirm, e-mail: sylvia@petkovalegal.com.